

f. Ince.

Megjelenik
1 évfolyam 12 íven,
egyes szám a hónap 1-én.
Előfizetési díja:
1 ft 20 kr.

IRODALMI SZEMLE.

KIADÓ ÉS SZERKESZTŐ:

LUGA LÁSZLÓ.

Hirdetések
kétszer hasábozott
petitsoronkint
6 krajezárral
számíttatnak.

Eger. I. évfolyam.

4. szám.

April 1-én, 1876.

Ujabb vallásköltészetünkről.

II. Sujánszky. A negyvenes években az Athenaeumban lépett fel különféle nemű, fajú költeményekkel, kiválóan azonban a vall. költészet foglalta el. Egyrészt kiadásai (Órangyal-almanach 5 évf. Lázár költeményei, Pájer Sz. Lantja) és fordításai (Fraysinnous Défense du Catholicisme, Prédikációk francia írók után) másrészt költeményei által érdemelte ki a 48. előtti kath. közönség kegyét. Vallásos költeményei két kiadást értek, mi újabb vallásköltészetünkben unicum.

Lyrájában ő az Athenaeum íróinak hive volt. Remek rövidség a formában s a gondolatban volt a cél, melyet több-kevesebb szerencsével el is értek. Csakhogy e rövidség azután gyakran a kellő kifejezés hátrányával járt, s a rövid maximák egymásra következése, magát a költeményt is rideggé tette, abstract gondolatokkal telítette. Így azután a rövidségben is dagály fog uralkodni, mert a szűk forma gyakran a gondolat ismétlését fogja igényelni más szavakban. Az ily költészet, nem csoda, ha mintegy megmerevedik, a merészebb képeket, a férfias hangot nélkülözi s életnélküli közhelyekben bővelkedik. Ez megérzik Sujánszky is. Ahol tárgya nyugodtabb természetű, ahol rövid reflexiókat közbeszólni lehet, mint például imadalaiban, ott a legsikerültebb; de mikor valami erőteljes hírt akar megpendíteni, ott kénytelen szenvelgővé válni; minden szónak, a szenvedély legfőbb fokán is, jelzője lesz, ott az erősb kitételek a kimért formához alkalmazkodni nem bírnak.

Pedig épen az volna a cél: hogy a vallás örökszép igazságai a subjectivismus prizmáján keresztül törve nyilatkozzanak a vall. költészetben; hogy ez nem csupán formaszép, hanem hatásos is legyen. Van forma tekintetében hátrább álló költőnk, mint Sujánszky, de talán költeményeinek közvetlensége, eredetisége, meglepősege által inkább megnyeri tetszésünket, szívünkhöz szö-lőbb, mint S. a maga egyhangúságával.

Hit, remény, szeretet: e három erény ecsetelésének van költeményeinek majdnem egész könyve szentelve, csakhogy mindenütt maga a költő monologisál, bizonyít, következtet s így köz-helyekkel áraszt el. Mindent kimond, az olvasónak alig hagy fen valamit, a poetikus esalódás elvész; a netáni ellentétezesek is érdekekben vesztenek.

Máriadalai képekben bővelkedő dicsőhymnuszok. P. Mária köszöntése (erk. oktató költ.) eziműnek ez a gondolatmenete: Üdvözljük Máriát, mert őt az ég boltja, a rózsabimbó, az ég dicső arkangyala s az angyalsereg is üdvözlé. Egy másik darab Máriához sonett, még pedig eléggé sikerült, csakhogy technice laza. A képek nélkülözhetetlenek ugyan költői művekben, de ne legyenek hézagpótlók, mert akkor nincs céljuk.

A zsoltárokból is fordított. Összehasonlítva Tárkányival az ő fordításai inkább parafrázisok, mint műfordítások; inkább rimes gnómák, mint a királyi lantos képzelmének másai. Pedig a fordítás ne csak az anyagot adja vissza, hanem igyekezze a szellemet, a költeményen átvonuló eredetiséget is átültetni, oly módon, hogy a fordítás ne legyen oly bágyadt, mint az üvegházi növények színe. Míg Tárkányi a keleti királyt egyszerű nyelvével, mely érzetével adja vissza, addig S. mintegy modern alakban tünteti fel, eszméit felolvasztja, told, rövidít, inkább magyarul, mint utánoz. Pl. a 2-ik zsoltár, mely magában véve sem bír átültetésnek való tárggyal — nem sikerült; érthetőbbé akarta tenni s prózaivá lett.

Mint epicus ügyesebb verselő, mint költő. Anyagát a szentírásból meríti, csakhogy változatlanul hagyja, holott ebben a költőnek is van átalakítás dolgában némi szabadsága, sőt ez nem egy helyütt szükséges is. Ő mindent elbeszél, inkább krónikás, mint legendaköltő. Lázár is sok szentírási tárgyat dolgoz fel, de a különbség a kettő között nagy. Lázár egyszerű, S-hoz mérve szegény, ha a pompa, szín adná meg az elbeszélő költészet egyedüli becsét. Különben pedig nem minden, ami a sz. írásban van, alkalmas feldolgozási tárggyul. Itt a költőtől függ a megválasztás, s a dolog lényegét nem sértő átalakítás.

Sujánszky, midőn fellépett, új jelenség volt. Tárkányin kívül alig volt akkor kizárólagosan vall. tárgyakat megéneklő írónk. Most, midőn az összehasonlítás jobban enged ítéletet hoznunk, feltűnnek az egyes hiányok, melyek azonban inkább annak tulajdonítandók, hogy ő is az úttörők között állott.

III. Pájer költészetében két időszakot különböztethetünk meg. Az előbbi, ha szabad a költeményekből itélni, a Sturm und Drang-Periode a köl-

tő életében: utóbbiban kizárólag a vallásnak szenteli műzsáját.

Azt olvashatni róla, hogy ő is azon elsők egyike volt, kik eltérve a remeknek érzélgősségig elfajuló irányától, az életet, a népiest szólaltatá meg dalaiban, s a merev antik formák helyett a népies rimet használta kizárólag. S csakugyan ő népies mindenben. Eddig 4 kötet költeményt írt, csak a két utóbbi: „Szent lant 1857“ és „Orgonavirágok 1858“ leendő megbeszélésünk tárgya.

Lyricus imadalai híven visszatükrözik a világgal meghasonlott, de utóbb ezen felülemelkedett, s az Istennek szíve egész hevével feláldozott lelket. Ilyenekben ő komoly, egyszerű, csak érzelme beszél, mint ez az imához illik. Egyszerű nyelv, tiszta, átlátszó képekkel, költőies kifejezés, a formákban könnyed mozgás kiváló sajátosságai. Csak néha-néhaszólaközbe némi zavarhang, bizonyos pessimismus, némi világfájdalmas irány, gúnnyoros megjegyzések, erős kifejezések képében, mint ahogy ezt az 50-es évek nem egy költőjénél látjuk, s egy vall. költőnél helyén kívül levőnek tudjuk. Így a többi közt a „Türök mint Jó b“ (a Sz. lant utolsó darabja) melyre, mint a realis irány egyik szülöttjére már Erdélyi is (Budap. Szemle 6. k. Ujabb magyar lyra) erős megjegyzést tett.

Átalános vonás P. költészetében az ellentét

keresése, a sonett-póintnek gyakori alkalmazása. Néhány igen sikerült helyen nagyon jól veszi ki ez magát, meglep, hat, de már péld. a „Szent család ebédje“ című költeményében kissé visszataszít.

Mint elegiacus a maga terén van, szabad folyást enged reflexióinak s kitünő festésével gyönyörködtet.

Néhány epikai darabja (p. A menny és pokol) igen sikerült, itt tárgyhöz méltón énekel, az eszmét hozzája méltón emeli ki.

Igen szép költeménye az „Eece homo“ című. Megközelíti, sok tekintetben kiegészíti Mindszentynek hasonló című darabját. Mindszenty meghatóbb, ez komolyabb; amaz képes, érzelmdús, ez egyszerű, mint a mezefosztott Megváltó, fájdalomdús, mint a meggyűnyoltnak néma bánata; amaz a költő fájdalmát írja le, ez könyvek között ír; egymásnak méltó másai.

Pájernak eleme az ellentét, a küzdelem; kebelének, szívérzelmeinek tükrözése költeményeinek tárgya. A korrallal együtt, melyben s melynek írt, vannak hiányai is, de az egyszerű, átlátszó, kerek képek, a szép nyelv, ezek mindenkor kedvvel, élvezettel olvashatónak fogják fentartani.

(Folyt. köv.)

Szemle.

Domanovszki Endre **A bölcsészettörténete.** Kidolgozta D. E. a soproni ág. hitv. ev. lyceumban a bölcsészettanára és a magy. akadémia I. tagja. II. kötet. Az egyházi atyák kora. Budapest. Nyomatott a m. kir. egyetemi könyvnyomdában 1875. — XVI. 367 l. n. 8. Ár 2 ft. 50 kr. Trefort Á. közokt. miniszter urnak ajánlva.

Fokozott érdekléssel nyultunk e munkához. A tárgy, a kor, melyet felölel, s melynek fontosságát szerző maga is kellően kiemeli, az emberiség szellemi életébe mélyen bevágó jelentőségénél fogva méltán köti le figyelmünket s már magában is teljesen indokolja a panaszt, melyet annak gyéresebb irodalmi tanulmányozása, kevésbé elterjedt ismerete fölött szerző is hangoztat. Dicséretes szándék kétségkívül a patristika iránti indokolhatlan közöny vagy épen lenézés leküzdésére, az elméknek e tárggyal való foglalkoztatására irodalmi uton is vállalkozni; de az ilyen munkálkodás helyes voltának szükségképi feltétele az elfogulatlan tárgyilagosság, melynek hiánya, vagy épen a helyébe lépett kirívó irányzatosság, mint mindenben, nemesak a való eltorzításával jár együtt, hanem bizonyos, nem épen helyeselhető érdekek szolgálását is tanusítja gyakorta. Eleget tett-e sz. e feltételnek, nem

képvisel-e, nem akar-e a közönséggel megkedveltetni oly irányt, mely ellen úgy a tudományosság mint a vallási közérület érdeke szempontjából a kritikának fel kell szólalnia? — e kérdésre akarunk először is felelni. Gyanútlanul fogadtuk sz. azon kijelentését, hogy „ő felekezeti szempontból nem írt, s csak az igazság s a tudományos szempont vezette (IX. l.)“ Csalódunk kellett. A felekezetességnek elég nagy szerepet juttatott. Amit specificus lutheri értelemben műve folyamán egyebek közt elmond az egyházzól, annak keletkezéséről. — Krisztus egyházat nem alapított! — a hierarchiáról, a pápaságról, a papság s laikusok közti viszonyról, az eredeti bűnről, Krisztusról, — ki Megváltó nem volt, hanem csak tanító, — a bűnboesánatról, a szentségekről, az opus operatum fogalmának elferdítésével, azoknak a kath. tan szerinti „magiai felfogásáról,“ a szentek segélyül hívása- s imádásáról, a képmádásról, az ereklyékről, buesujárásokról, cultusformáról sat . . . mindaz eléggé előtérbe lépteti a felekezetesség emberét, ha a protestantismus igazolásának elővonszolt megkísérlése mellett önjellemzőleg nyilván ki nem írta is, hogy „a protestantismus elve maga a kereszténység ideája (24 l.)“ s ha a bibliai nyomozást a tulajdonképi vallásbölcsészettel egyértelműnek nem nyilvánítaná is (49 l.)

Azonban a mű tartalmi jelentősége- s jellemre nézve a felekezeti elfogultságnál elhatározóbb befolyással bír s azért e bíráltnál is főfigyelmet kíván sz. vallásbölcészeti álláspontja s ennek a történelmi helyes felfogás s a tárgyi igazság rovására eső aprioristikus érvényesülése. Sz. rationalista s a modern pantheismus híve. Felfogásában, tárgya kifejtésében mint ilyen jelentkezik; emellett saját subjectív nézeteit veszi s tartja irányadóknak. Ugy hiszszük, hogy a bölcsészet történetének megírásánál az egyéninek ily módon és mérvben előtérbe lépni, uralkodóvá lenni nem szabad. Erőszakot tenni a tényeken, ignorálni a legfontosb történelmi tényezőket, önkényesen felvett keretbe szorítani, ahhoz idomítani valamely kor eszméit, — a helyes történelmi felfogással meg nem fér. — Sz. mutatja, hogy a kereszténység álláspontján helyezkedett el. De mi az ő kereszténysége? Egy-két idézet mindent elmond.

„A logos megjelenésében nyilvánvalóvá lett kereszténység, mint abszolút vallás . . . nem más — mint a logikai alanyok sokaságában sokféle elkülönült s az egyedítésben alanyivá lett logosnak visszahajlása lételének ezen alanyiságából a magával való tárgyas aronosságához, a szellem haladása az általános észhez, a magasabb öntudathoz. Ez az isteni és emberi természet egyesítése által a Krisztussal kezdődő magasabb új élet. Mert ha az eszes lények már magukban véve mind részesültek a logos magasabb természetében . . . az isteninek és emberinek azon egysége csak az által valósulhatott meg, hogy az alanyi ész a lényegének telje szerint nyilvánlatkoztatott logosban jutott annak tudatára, hogy az általános tárgyas észszel egységet képez. Igaz, hogy ez nagy, sőt meglepő (valóban az.) elmélyedés a kereszténységbe (90 l.)“

Minden különössége mellett is eléggé érthető beszéd. Még érthetőbb:

„A ker. elv lényege nemcsak az isteninek és az emberinek egysége, hanem hogy ezen egység kapcsa az ember közvetlen öntudatában is megköttetésék s hogy az ember tudja, miszerint ő a közvetlen valóságban is az Istennel egy. . . (93 l.)“

Továbbá:

„Hogy a fiában és szellemében (értsd Sz. Lélek) nyilvánlatkoztatott örökkévaló, magában levő Isten az emberben is jelen s az emberi öntudatra nézve bennlevő Isten — ez a kereszténység sajátos tartalma (156 l.)“¹⁾

¹⁾ Illusztráljuk e tételeket: „Mit a régi theologia mint egyedül üdvözítő igazságot . . . de egyszersmind oly titoknak tekintett, melyet csak a hit, ellenkezésben a gondolkodó észszel volt képes magának elsajátítani (hogy t. i. az Isten háromegységes) — az most minden speculatív gondolkodás alap gondolatává lett t. i. hogy az emberi szellem lényegileg azonos az Istennel mint egy általános szellemmel“ (165 l.) „Az emberiség — ha végtelen kifejlése végre a teljes változhatlan állapotba megy át, — ugyanazon abszolút jellemmel, mely az istenség sajátja, fog az istenséggel szemben állani . . . Hogy az ember erkölcsi szabadságában bírja a végességen őt tulemlő isteni végtelenség elvét . . . ez a kereszténység álláspontjának megfelelő tudat. (192 l.)“ — „A ker. vallás azt tanítja, hogy az emberi ész autonómiaja az isteni szellemmel összeesik (204 l.)“ — „ . . . Az embernek mély igazi tudata az Istenről odáig halad, hogy maga is lényegileg isteni tudattá lesz, — s ebben mutatkozik az ember istenisége . . . (Ilykép) el lehet mondani,

Sz. csak ily kereszténységet ismer; ez az ő kereszténysége; s ennek természete meg is tűri azon processust, melyen sz. szerint a kereszténységnek át kell mennie, míg a tudomány útján — tetszés szerinti — észvallássá fejlesztetik egészen. Kétségkívül eredeti egy kereszténység; de:

„a kereszténység ideáját mi bizonyosan jobban ismerhetjük sőt ismerjük is, mint akár Pál apostol, akár a negyedik evangelium szerzője (226 l.)“

állítja a szerző; tessék tehát vele elfogatni a kereszténység valódi eszméjét! — Ha általában hamisan fogja fel a kereszténységet, elgondolható, mily felfogással tárgyalja annak egyes tanait.

Az egyházatyák theolog. bölcészete szerinte az Isten (sz. Háromság), megtestesülés s az isteni és emberi közti viszony (szabadság) kérdése körül forog. E kérdések hármasszempontjából ismerteti azt. És az (apologeta és dogmaképző!) atyák tanításának a sz. által képzelt kereszténység medrében kell folytania. Az ő pantheist. rationalismusát kell annak visszatükröznie. Sz. eljárása e részben nagyon egyszerű. Hol a szavak aequivocus használatával valamely tanban a neki kedvező nézetet felfedezheti vagy kisétheti, — jó; hol még a szavak sem engednek, ott az „új philosophia“ szempontjából megmagyarázza az atyáknak, vagy helyettök, hogy a kereszténység ideájának megfelelőleg, — melyet ők fel nem fogtak (186 l.) — mit kellett volna tanítaniok; vagy általában kimondja az itéletet, hogy:

„a mythosi előadási forma mellett a nem egy pontban szerezplő supranaturalistikai felfogás az egyházi atyák legnagyobb hibája (362 l.)“²⁾

hogy az Istenben igazán élő ember, legyen az keresztény, zsidó vagy pogány, tanúságot tesz arról, hogy az Isten emberré lett. (208 l.)“ — „Az Isten lényegéhez tartozik, hogy emberré legyen.“ (101. 177. 208 l.) „Az Isten csak a véges világban jön öntudatra . . . Az Isten csak immanens viszonyában a világhoz tudatos szellem . . . (88 l.)“ „Keresztény szempontból mondani kell, hogy a véges a végtelen önközvetítésének szükségképi momentuma“ (179 l. 180 l.) „Igazán mély és bölcsészti: . . . a világ mint az isteni öntudat momentuma csak véges lehet . . . (94, 95 l.)“ „A földolog az, hogy az isteninek és emberinek belső lényegese egysége az alanyi tudatra nézve is megvalósuljon. (60 l.)“ „A teremtmény életének támpontja — az ő egysége az Isten lényegével (110 l.)“ „A világ az Isten lényegének csak jelensége. (158 l.)“ Ha a kereszténység az embernek lényeges különbségét az istenitől emelte volna öntudatra, akkor visszaesett volna a pogányság álláspontjára. (110 l.) sat.

²⁾ Már pedig sz. a supranatur. felfogásnak nem híve. Azért mondja t. k. „A esodát betűszerint venni a legnagyobb lelketlenség. (11. l. v. ö. 216 l.)“ A természetfölötti nyilvánlatkoztatás ellen a . . . gondolkodás teljes joggal harcol. (11 l.) „Az örök kárhozatot egész kegyetlenséggel az írásnak világos értelme ellen megtartja Augustinus (sz. Agoston t. i. — 277 l.)“ „A ker. vallás tanai szerint nincsenek szentek. Tehát a feltámadottaknak elkülönítése két osztályra — civitas sancta, civitas diaboli — magában összeomlik! (271 l.)“ „A halottak oly érzéki feltámasa, mint azt Aug. képzei, az embernek új történetét tenné lehetségessé; ez pedig ellenkezik azon ténynyel, hogy már egyszer volt története. Aug.-nál itt, hol csak a traditio nyugvó ker. képzetet védi, — nincs mélységgel bíró gondolat. (279 l.)“ sat.

Ily selejtes elbánás az egyház legnagyobb tanítóival talán még sem az ő kicsinységüket bizonyítja. Valamint az sem az ő avatatlanságuk mellett tanuskodik, hogy szerzőnél olvasnunk kell, miszerint péld. Justin. Athenagoras nem világteremtést, hanem világképzést, a Szentháromságban alárendeltségi viszonyt tanítottak: s

„a niceai zsinat védői sem mentek egészen túl a kezdet óta uralkodó alárendelési viszonyon; s ez alárendelési viszony irányozta általában az orthodox egyházi atyák gondolkozását (310 l);“

s az atyák nagyrészt doketizmusban leledzenek sat. Hogy szerző sz. Ágostonnak képtelenségekkel s ellenmondásokkal teljes tanítmányt ad szájába, s e mély gondolkodót a gondolkodás első elemei ellen elkövetett vétségekben elmarasztalja, — ez természetesen csak szerző tanulmányainak mélységes voltát s értelmi fönségét dicsőíti, valamint szakismeretének alaposága mellett szólnak az oly oraculumszerű felfedezések is, hogy

„a manicheizmus nemesak az egyházba hatott be, hanem az egyházi dogmatica is többet vett fel belőle, mint azt maga tudja (310 l);“

vagy:

„a pelagianizmus és semipelagianizmus, a róm. kath. egyház gyakorlatának lelke volt . . . a pelagianizmus Aug. kortársainál s később az egyházban hatályosabban működött, mint azt rendszeren gondoljuk (312 l);“

és:

„a szentek imádásával (!) s mi az ereklyékből és búcsújárásokból hozzákapeselődik, oly elem vétetett fel a ker. cultusba, mely a polytheizmussal függ össze (348 l);“

hogy:

Origenes mellett caesareai Eusebius a leg tudósabb egyházi tanító (129 l)“ stb.

Általában véve e munkában nem találjuk az egyházatyák bölesészetének oly előadását, mely — mint kellene — a katholicizmus természetét, az első századok eszméi- s az atyák műveinek tárgyilagos, alapos tanulmányozásán nyugodva, teljes, rendszeres egészet nyújtana. Összefüggés nélküli részletek, sokszor az érthetelenségig zilált egymásutánban, homályos nyelvezettel s a főbb jelzett tendenciával összerakva, — ez minden. — A történelmi adatokban lényeges hibákat nem észleltünk.

Ezek után kétes becsűnek kell tartanunk azon egyes helyeket is, hol sz. pl. a theologia tudományi volta mellett, a vallás érdekében a frivol nihilizmus, ugy a független morál ellen emeli fel szavát, — elismeréssel szól a középkori pápaságról, Krisztust, mint a történet központját mutatja fel stb. A munka szelleme tükröződik többé kevésbé e részletekben is.

Sz. mint előszavában mondja, csak részint merített eredeti forrásokból; használta Brucker, Tennemann, Hegel, Ritter, Erdmann, Überweg, Hauréau, Stöckl és Baur munkáit. Sajnáljuk, hogy részletes egybevetésre nem volt alkalmunk. Sz. különben maga kijelenti, hogy főképp Baurt, a tübingai iskola alapítóját, s ez iskola elveit követte; sőt — nem tudjuk, mi különös szükségéből, — ez iskoláról

jónak látta műve folyamán egész önálló fejezetben disserálni. Stöckl előadása világos ugyan és tiszta, ugymond, de álláspontja erősen supranaturalistikai. . . Alig csalódunk talán, ha ilykép Stöckl felhasználásának nyomait a mű világosb helyein keressük. A hegeli hang legtöbb helyen elég szerencsésen el van találva.

Megjegyzést akarunk még tenni a bevezetésre.

Megvalljuk, különösen az V. VI. VII. fejezetek szükségét e munkában, azok összefüggését a munka tulajdonképi tárgyával, fel nem fedeztettük. Miért kellett itt az egyház s állam közti viszonyt annyira kiterjeszkedve fejtegetni? oly buzgósággal s oly elavult fegyverekkel küzdeni a nemzeti egyházak, az állami nevelés, a hitélet körébe vágó állami főfelügyeleti jog s a polgári házasság (!) mellett? — alig érthető; midőn e fejtegetések épen nem változtatnak a munka tulajdonképi tartalmának értékén; annyira legalább — szerintünk — nem, hogy sz. talán csakis e fejtegetések korszerűnek talált felvétele- s hatásától akarhatta volna föltételezni a mű sikerét. Hasonlóan fölös és izetlen az „inkább kell Istennek engedelmessé válni“ -féle elv ellen kitört culturharezi hang is a 328 lapon.

A kiállítás tiszta s eléggé esinos.

Zoványi. A külföldi kath. theologiai irodalom tárháza.

Szerkeszti: Zoványi Mihály. I-ső évfolyam. 1. kötet. Egyháztörténelem. Irta Dr. Brück Henrik. I. Budapest, 1876.

Mint az „Irod. Szemle“ is jelezte, Tettey Nándor budapesti könyvtáros Zoványi Mihály csúzi plebános szerkesztése mellett „egy olesó és népszerű külföldi kath. theologiai könyvtár kiadására vállalkozott.“ E vállalatnak első 10 ives füzetek fekszik most előttünk, tartalmazván — mint a fennebbi czimrovat mutatja — dr. Brück Henrik mainzi papnöveldei tanár „Lehrbuch der Kirchengeschichte“ czimű munkájának első iveit magyar fordításban. — A választás talán nem volt egészen szerencsés. Brück egyháztörténelme mindenestre korrekt katholikus mű, tudományos tekintetben is megállja helyét, egészben véve mindazáltal nem olyan feltűnő jelességű munka az, hogy magyar kiadása akár hazai egyházi irodalmunkra nézve is valami nagy nyereségnek lenne mondható. A „Stimmen aus Maria-Laach“ 1874. májushavi füzetében bírálván Brück könyvét, a többi közt azt is megrója benne, amit fordító a mű előnyére felhoz, t. i. a tömördek jegyzetet; és csakugyan sokkal czélszerűbb lett volna, ha szerző azt a sok hasznos, sőt sokszor szükséges adatot, melyeket jegyzeteiben (az idézeteken kívül) elszór, a szövegbe szötte volna, s ezáltal míg egyrészt művét tartalmasabbá teszi vala, másrészt olvasóit is megkíméli a szöveg olvasásának folytonos félbeszakításától s a jegyzetek között való

kutatástól. Pazarul szórt hosszú latin idézetei is nincsenek-e inkább hátrányára, mint előnyére művének? Nézetünk szerint tanácsosb lett volna, ha Zoványi úr bevárja Hergenröther sajtó alatt levő Egyháztörténelmének megjelenését s azzal ajándékoz meg bennünket. Az is csak compendiosus mű, de amellest — tekintve szerzőjének elsőrangú tekintélyét — kétségkívül maradandóbb beesü irodalmi termék leszen.

Ami a fordítást illeti, átalán véve jónak mondható, bár itt-ott akadunk egyes hibákra és tökéletlenségekre. Kedvezőtlen benyomást tett azonban ránk a mű külalakja. Kis oktáv alakjával, meglehetősen silány papírával nagyon is szerény jelenség azon fogalomhoz képest, melyet a könyv homlokára illesztett „külföldi kath. theologiai irodalom tárháza“ cím jelezni hivatott. Komoly, tekintélyes tárgy komoly, tekintélyes alakot követel s kiadónak is igyekeznie kellett volna, ha nem is utólrni, legalább megközelíteni pl. a Herder-féle „theol. Bibliothek“ vagy a magyar „Protestans theolog. könyvtár“ kiadványainak formáját. Meg kell továbbá rónunk azon felületességet, hogy ne mondjuk gondatlanságot, melylyel a mű kiállítása körül eljárak, s mely a vállalat tudományos jellegével oly kiáltó ellentétben áll: értjük azon számos toll- és sajtóhibát, melyekkel a könyv majd minden lapján találkozunk. Vagy nem boszantó-e, midőn Baronius halhatatlan művét Annals ecclesiastici címmel találjuk jelezve (15 l.), midőn magdeburgi centuriatorok helyett következetesen magdeburgi centauriatorok-at (15, 19, és 20 l.), Ptolemaeus helyett Ptolomuns-t, Institutiones helyett Irstitutionus, praelatus helyett melatust stb olvasunk, thyestesi lakomák helyett ismételten thyetistikus étkezésekre akadunk (60 l.) s Origenes-ről (84. l.) azt olvassuk, hogy Celsus gunyiratát ötszáz év mulva cáfolta meg? A görög idézetek sokhelyütt valóságos karrikaturákká torzítottak. Mutatványul álljon itt sz. Irén következő idézete: *οἱ μὲν γὰρ δαίμονας ἐλαίνουσι*, melyet az 57. lapon betüröl betüre így találunk reprodukálva: *οἱ πὲρ δαίμονας εσαδόνουοι*. Reméljük, a további füzetekre több gond leszen fordítva. — Megjegyezzük még, hogy ezélszerűbb lenne a jegyzeteket kisebb (borgis) betűkkel nyomtatni, miáltal a szöveg jobban kidomborodnék s az egyes lapok csín tekintetében sokat nyernének.

Fraknói Vilmos. Magyar könyv-szemle. Közrebo-
csátja a m. nemzeti muzeum könyvtára. I. füzet, jan.—febr. Budapest, 1876. — Fraknói Vilmos, muzeumi könyvtári őr szerkesztése alatt jelenik meg évenként 20 ívnyi terjedelemben kéthavi füzetekben, diszes kiállításban. Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 ft 40 kr.

Az első. (jan.—febr.) füzet négy érdekes czikket hoz: Corvin-Codexek Thornban, Königs-

bergben és Szent-Pétervárt, Rómer Flóristól. — A mohácsi csatáról szóló egykoru újságlapok a Magy. Nemz. Muzeum könyvtárában, Fraknói Vilmostól. — XVI. századbeli magyar kalendari-
riumok, Szabó Károlytól. — Az egyetemi könyvtár rendezéséről, id. Szinnyei Józseftől.

A 26—37 lapon „A magyar irodalom 1876-ban“ cím alatt elősoroltatnak mindazon (?) nyomtatványok, melyek az 1876-iki évszámmal vannak jelölve. Csodáljuk, hogy a 12 lapra terjedő jegyzékben egyetlen katolikus magyar irodalmi terméknek sem jutott hely. De még is van egy sz. beszéd (7 lap) melyet gr. Wenckheim Géza ur öméltósága és Dehé Zsenni urhölgy önagyága ünnepélyes házassági egybekelésök alkalmával Ó-Kigyóson mondott Göndöcs Benedek. Szegény katolikus írók, a magyar irodalomhoz nem számít titeket a m. nemz. muzeum könyvtári őr! A 38—39 lapon elősorolvák az 1876-ra szóló naptárak. Itt is azon sors ért, mint az előbbi jegyzékben. Nem tudni mi okból maradt ki a Szent-István-Társulat naptára vagy az „Egri Képes Naptár.“ Igaz, ezek más szellemben szerkesztvék.

A 43—52 lapokon „Hirlapirodalmunk 1876-ban“ cím alatt Budapesten, magyar nyelven megjelenő lapok soroltatnak fel. Tudtunkkal a kath. „Havi füzetek“ is Budapesten jelennek meg, kérjük legalább pótlólag a többi közé jegyezni. — A „Magyar könyv-szemle“ első füzete után ítélve, ismételjük, amit mult számunkban kockáztattunk: „Azt hisszük, hogy e mellett a kath. könyvészeti lapok nem lesznek fölöslegesek.“

Pokorny Jenő. „A magyar ember könyvtára.“ Megjelen e folyóirat minden hónap első napján egy nyolcz íves füzetben. Előfizetési ára: egész évre 2 frt, félévre 1 frt.

A népolvasó közönségre számított kiadványok egyik legelőbbja. Az eddig megjelent két füzet gazdag és változatos tartalmu. Mindkét füzet „Egy hónap története“ cím alatt rövid szemlét tartalmaz a politikai eseményekről, melyeket conservativ szellemben tárgyal. Mulattató fejezetei közé egy-egy történelmi vagy más ismeretterjesztő czikk van beékelve, minő pl. (1. f.) „A keleti kérdés tekintettel történelmi fejlődésére,“ vagy (II. f.) „A távirat története.“ Egy-egy uti-vázlat vagy társadalmi tanulmány, életrajz, könyvismertetés, mind a két füzetben foglaltatik. Szóval: mint mondók, a füzetkék tartalomdusak. — E vállalat főleg a nép és polgári középosztálynak volna írva és szerkesztve; azonban szerkesztő nem találta el azon nyelvezetet, mely által az említett két osztálynak használni lehetne, úgy hogy a kiadott füzetek csakis a műveltebb osztálynak valók; s a vállalatot, mint ilyet, szivesen üdvözljük, holott jobban szerettük volna, ha ez egészséges irodalmi vállalat inkább a népért, mint a műveltebb közönségért keletkezik.

Moenich K. Magyar írók névtára. (Életrajzi és könyvészeti adatok gyűjteménye.) Szerkesztették Moenich Károly, székesfehérvári városi levéltár-őr, és dr. Vutkovich Sándor, tanár s a „Pozsonyvidéki Lapok“ szerkesztője. Pozsony, 1876. 8 r. Ára 3 ft 50 kr.

Az irodalom a nemzet szellemi életének tüköre, a nemzet szellemi nagyságának mérlege.

Minden nemzet annyit ér, amennyit irodalma nyom.

A nemzet szellemi értékét tüntetik ki tehát, és hasznos szolgálatot tesznek a nemzetnek, kik a nemzet szellemi munkáit a nemzettel megismertetik, s a feledéstől a jövő nemzedékre nézve is megmentik.

A hangya szorgalmu szerzők 176 kútfőt felhasználva, 1428 írot gyűjtöttek össze e 39 ives nagy 8-rétű becses munkájokban, megemlítvén az írók által használt álneveket is, mi által az irodalom-történet írójának szolgálatnak becses adatokat.

A munka egyik nagyobb fele, (1—424 lap) naptár alakban, a születés és halálozás napjai szerint; a másik, kisebb fele, (427—577 lap) „Pótlások“ czim alatt betürendben sorolja el íróinkat, miből azt gyanítjuk, hogy a szerzők mind-

járt kezdetben több kötetre tervezték munkájokat; gyanítjuk ezt annál inkább, mert a „Pótlások“ban is nélkülözzük sok oly író nevét, kik a szerzők által használt egyik-másik kútfőben is megemlítetnek.

Az életrajzi és könyvészeti adatok több, különösen régibb íróra nézve felületesek ugyan, és az olvasót nem elégitik ki; tudván azonban, hogy az ily adatok gyűjtése sok nehézséggel jár, és sokszor a buzgóbb igyekezet is meghiusul: ezen gyöngéje mellett is ajánljuk e munkát az irodalom pártoló közönség részvétele.

A munka használhatóságát igen könnyíti az I—XXV. lapon terjedő pontos névmutató, melyből — bizonyosan nyomda hibából — kimaradt Faigl Pál és Orosz Ádám, kik a szövegben föl- említetnek.

Alkalmat veszünk itt magunknak egy tete- mesebb hibát is kiigazítani; a 331-ik lapon az mondatik: Pyrker János László előbb zirc-cisterci rendű áldozár, később egri érsek; pedig köztudomásu dolog, és az „Emlékkönyv“ben is, melyre hivatkozás történik, ez áll: 1812-ben lilienfeldi cisterci apát, 1818-ban szeptesi püspök, 1820-ban velencei patriarka, 1827-ben egri patriarka-érsek. † 1847.

Megjelenő kath. munkák.

1) „**Gyász-mise-énekek**“ hangjegyes munkájára hirdet előfizetést Kaposy György, nakkí kántortanító. Előfizetési ár 1 frt 20 kr. (u. posta Koesola.) A munka nyomtatása már megkezdett.

2) „**Az elmélkedő hitszónok.**“ Irta Nemeskei Andor, papneveldei lelkész Nagyváradon. Ha elég előfizető jelentkezik, a mű még ez iskolai évben megjelenik. Szerző előtt, midőn e munkához fogott, két czél lebegett. Egyik az volt, hogy a növendékpapoknak oly könyvet adjon kezükbe, melyet haszonnal forgathatnak; második czélja az volt, hogy a lelkipásztoroknak vasár és tünnepnapokra kész beszédekkel szolgáljon. E megjelenő könyvnek katekeziseknél vagy gyóntatószékben is nagy hasznát lehet venni. A munka, mely 26—28 nagy nyolczadrétű ivre fog terjedni, levelező lapon rendelhető meg szerzőnél (Nagyváradon a papneveldeben) vagy Lonkay Antal ur „Hunyadi Mátyás“ intézetében. (Budapesten, zöldfa-utca 39. sz. a.) Ára 2 frt, növendékpapoknak 1 frt 50 kr. Minden 8 példány után tiszteletpéldány jár. A szétküldés utánvét mellett fog történni.

3) „**A kulturharcz áldozata**“ czimű németből fordított korrajzra előfizetést hirdetnek a fordítók: Varga József és Zibrinyi Gyula esztergomi növendékpapok. E rövid, de érdekes mű a német eredetiben négy kiadást ért, s daczára a negyedik kiadással bekövetkezett rendőri lefoglalásnak, 1000-nél több példányban terjedt el. A 70 80 lapra terjedő sűrűn nyomott kisebb 8 rét alakú

munkácska ára 20 kr. Nyolcz megrendelt példány után tiszteletpéldány jár. A mű apr. közepe táján kerül ki sajtó alul.

4) „**Strausz Dávid Frigyes**“ czimű, Hettinger Ferencz után magyarított műre hirdetnek előfizetést a fordítók. E munkácskában Strausz a hamis bölcselek korifeusának élete s irodalmi működése van méltatva. A 4—5 ivre terjedő munka ára, tömeges pártolás reményében, 30 kr-ra van szabva. Az előfizetési pénzek Esztergomba, „Strausz Dávid Frigyes“ fordítás kiadóinak ezimzendők. A munka megjelenése e hónap első felére van ígérve.

5) „**Pázmány Péter egyházi beszédei,**“ Burger Ignác által szászéki használatra átdolgozva, második kötet, pünkösztí rész. Ára 3 frt, szerzetesrendbeli egyházi férfiaknak s növendékpapoknak 2 frt. Megrendelhető szerzőnél Bogdányban (Duna mellett.)

6) „**Beatissima V. Maria**“ Mater Dei qua Regina et Patrona Hungariorum. Historico-pragmatice adumbravit Augustus F. Balogh, parochus Kocsóczensis. Pars II. 2 frt. April vége felé e mű megküldetik az előfizetők illetőleg megrendelőeknek.

7) „**A kereszténység szelleme.**“ Irta Chateaubriand. Francia eredetiből fordította Gubicza István s. lelkész, gymn. hittanár Szarvason. A mintegy 34—38 tömött ivre terjedő két kötet, melyek f. évi június 15-ig a megrendelőeknek mulhatatlanul szétküldetnek, ára 2 frt, diszkötésben 3 frt 20 kr., papnövendékeknek 10% leen-

gedéssel. A munka finom velin papíron legujabb angol betűkkel, diszes alakban fog megjelenni. Gyűjtőknek minden 10 előfizető után egy fiztetélpeldány jár. Az előfizetési pénzek vagy fordítóhoz, vagy Budapestre a „Hunyadi Mátyás“ irod. intézetbe apr. 16-ig küldendők.

8) „Égető kérdések.“ Irta Molitor Vilmos. Fordították a kalocsai növendékpapság Szent-Ágoston-Egyletének ez évi rendes tagjai. E könyv a korunkban mindmennyi közérdekű és égetők-

nek nevezhető kérdéseket tárgyalja, pl. Mi az állam? Mi az egyház? Miként viszonylik egyik a másikhoz? stb. Ára a 15—16 ivre terjedő műnek 80 kr. A megrendelések apr. 20-ig eszközlendők.

„Dicsbeszédék“ arany száju szent Jánostól. Német kiadás után fordította Pongrácz Felix, Kapisztrán sz. Jánosról nevezett Ferenczrendű áldozár. Az öt ivnyi füzet ára csak 30 kr. Kapható Egerben, a lyc. könyvnyomdában.

Irodalmi vegyesek.

— Petőfy összes költeményeiből két kiadás fog megjelenni, t. i. a már teljesen elfogyott nagy dísz kiadás második lenyomata és egy olesó népies kiadás. Az illusztrált kiadás több új képet is fog tartalmazni, melyeken kitűnő művészek dolgoznak.

— Pestmegye monographiája, melyet Galgóczy Károly irt s három kötetben a megye ad ki, a nyáron fog megjelenni. Egy példány ára 5 frt. Az előfizetési pénz Szilassy István alispánhoz küldendő.

— Két német lap tiltatott ki a magyar korona területéről: a Lipésében „Gartenlaube“ czim alatt megjelenő hetilap, s a Münchenben „Volksfreund“ czim alatt megjelenő folyóirat. Megemlítésre méltó, hogy a „Gartenlaube“ czimű lapból 7 ezer példánynál több járt Magyarországra. — Az osztrák kormány pedig a kolozsvári „Magyar Polgár“-tól tagadta meg a postai szállítást.

— A papírok nagyságának szabályozása tárgyában a közgazdasági miniszter körrendeletet adott ki valamennyi kereskedelmi kamarához intézve, hogy a papírok nagysága méter-rendszer

értelmében határozassék meg. A számítás egységül és a papir beosztásának alapjául pedig megállapították, hogy egy rizmában 1000 iv, 10 kőncz 100 ivével, 100 füzet 10 ivével, 200 réteg 5 ivével legyen. S ezen rendeletet a belügyminiszter a törvényhatóságokkal is közölte.

— Egy szépirodalmi mozgalomról beszélnek, melynek mozgató lelke Jókai Mór. Tárnya egy szépirodalmi társaság alakítása s egy szépirodalmi lap alapítása. Az új társaság neve „Petőfi társaság“ lesz, az új lap czime még nincs eldöntve. A lap megjelenését május hóra teszik. — Vajjon születik-e valaha egy szépirodalmi kath. folyóirat?

— Dr. Bitá Dezső tudatja előfizetőivel, hogy „A ker. vallás isteni erede és szükséges volta korunk tévelyeivel szemben“ czimű munkájának második kaadása e hó elején jelenik meg.

— A budapesti m. k. egyetemi könyvtár marc. 27-én nyitattott meg a közönség használatára. A könyvtár 190 ezer munkára terjed. Az olvasóterem nyitva áll a közönség használatára hétköznap d. u. 2-től 6-ig, vásár- és ünnepnap pedig d. e. 9-től 12-ig.

Könyvészet.

ASBOTH JÁNOS. „Irodalmi és politikai arczképek. Bpest. Ára 3 frt.

BULLA JÁNOS: „A tündéröv.“ Regényes elbeszélés hét énekben. Budapest. Athenaeum. Ára 80 kr.

DEBENEY (Abbé) Petites homélie sur l'évangile des dimanches et de principales fêtes de l'année liturgique, 2 b. volum in 18. Carpentier. Prix 5 fr.

DESMAZE, L'Université de Paris (1200—1875.) (Paris.) 2 frt 10 kr.

HELPERT, J. A. Frhr. v. Geschichte Oesterreichs vom Ausgange des Wiener October-Aufstandes 1848. IV. Bd.: Der ungar. Winterfeldzug u. die octroyirte Verfassung I. Theil. (Prag. Tempsky.) 5 frt.

HOLZVART F. I. Weltgeschichte. Sechs Bände

in 36 Lieferungen. Mainz. Fr. Kircheim, Alle 14 Tage erscheint eine Lieferung 36 kr.

HORVÁTH MIHÁLY. „Magyarok története, rövid előadásban.“ Ötödik javított kiadás. Nagy 8-rét. Budapest Franklin társ. Ára füzve 3 frt. Vászombba kötve 4 frt.

KUGLER S. G. Römisch Katholischer Hausprediger, Unterweisungen über die wichtigsten Glaubens und Sittenlehren auf alle Sonn- und Festtage des Jahres, Bearbeitet unter besonderer Berücksichtigung von Gemeinden ohne Seelsorger und für solche Christen, welche am Kirchenbesuche verhindert sind. Regensburg. Pustet. Complet in 10 Heften a. 36 kr.

KÜRTHI JENŐ: Karrikaturák. Humorisztikus elbeszélések és genrék. Első kötet. Eger, S. r. Ára 1 frt.

MOHL R. Az államtudományok encyklopaediája. Fordította Lőw Tóbiás. Budapest. Franklin társ. II. kiadás. 8. r. 496. l. Ára 3 frt.

OLTVÁNYI P. Tájékoztató utmutatás a kereseti jövedelemadónak bevallása és felebbezése iránt. Szeged 1876. 8. r. 167. l. — Ára 1 frt. Kapható Szegeden a szerzőnél (belváros, szegfű-utca 394 sz.) Budapesten a Sz.-István-Társulatnál, Ráth M. és Tettey Nándornál és minden hazai könyvárusnál. — E kézi könyv adótörvényeink és pénzügyi szabályaink tömkelegében gyakorlati utasításokat nyújt az adófizetőknek.

PULSZKY FERENCZ. „Deák Ferencz.“ Jellemrajz. Budapest. Franklin társulat. Ára füzve 60 kr.

TÖRS KÁLMÁN: „Deák Ferencz emlékezete.“ Jelesebb irodalmi egyénektől több érdekes cikket és közleményt tartalmaz, tizenöt képvel. Ára 3 frt.

SIGRAY FÜLÖP gróf: „A szerelem új könyve.“ Budapest Atheneum. Ára nincs följegyezve. A gyűjtemény két részre oszlik: „Szerelm az életben“ és „Szerelm a halálban.“ A gyűjtemény a gróf elhunyt neje emlékét gyászolja.

HIRDETÉSEK.

Épen most jelent meg

s az egri érs. lyceumi nyomdában kapható:

KARÉNEKES KÉZIKÖNYV.

(Manuale Musico-Liturgicum.)

A római mise-, szer-, zsolozsma- s egyéb bevett közajtatossági könyvek nyomán, a székes- népegyházak karmesterei, kántorai, papnövédek s képezdészek használatára, a templomszolgálat minden alkalmaira összeállították, hangjegyekre, énekarokra s orgonára tették s a gregorián énekre való rövid utmutatással ellátva kiadták: Zsaskovszky Ferencz és Zsaskovszky Endre karnagyok. Második átdolgozott és tetemesen bővített kiadás. A 4-ed rétet alaku s 312 lapra terjedő könyv ára 3 ft. 60 kr.

„A SZABADKÖMŰVESSÉG“

Kimerítő felvilágosításul a magyar intelligencia számára írta Dr. Bartha Tamás. Eger, 8. r. 422 l. Finom papírosra nyomva ára 1 ft.

Kapható Egerben, az érs. lyceumi könyvnyomdában.

A Szent-István-Társulat ügynökségében és az egri érs. lyceumi könyvnyomdában kapható:

MÁJUSI AJTATOSSÁG

gyermekek számára.

Ára 10 kr.

E 96 lapot tevő ajtatossági könyvecske a Füssy Tamás által megindított, gyermekirodalom második füzeté. Május hó minden napjára egy-egy intelmet s rövid imát tartalmaz, tovább a májusi ajtatosság alkalmával leginkább használatni szokott énekeket s lauretomi lytániát.

A szombathelyi növendékpapság „Sz. Ágoston egylete“, a lelkipásztorok szíves figyelmébe ajánlja saját kiadású s leszállított áron elárúsítandó következő munkáit: I. „A hű lelkipásztor“ föltüntetve 55 népszerű sz. beszédben 1 ft 60 kr. helyett 70 kr. II. Római káté“ kath. lelkipásztorok számára 1 frt 20 kr helyett 60 kr. 8 megrendelés után egy t. példány adatik s hajlandók hason helyzetben levő egyletekkel cserére lépni.

TARTALOM:

Ujabb vallásköltészetünkről.

Szemle: Domanovszki E. A bölcsészettörténete.

Pokorny: A magyar ember könyvtára

Zoványi: A külföldi kat. theol. irod. tárház.

Fraknói: Magyar könyvszemle.

Moénich: Magyar írók névtára.

Megjelendő kath. könyvek.

Irodalmi vegyesek.

Könyvészet.

Hirdetések.

A megrendelések teljesítésére ajánlja magát **Szolcsányi Gyula**, könyvkereskedő Egerben.

Nyomatott az érseki lyceum könyvnyomdájában, Egerben, 1876.